

KÜLFÖLDI FELDOLGOZÓIPARI NAGYVÁLLALATOK KOMÁROM-ESZTERGOM VÁRMEGYE GAZDASÁGÁN BELÜLI SZEREPE

Peredy Zoltán – Péli László

Összefoglalás

Az elmúlt három évtizedben Komárom-Esztergom vármegye (KEM) a feldolgozóipar különböző szegmenseiben tevékenykedő nemzetközi nagyvállalatok kapacitás létesítő, bővítő és technológiai korszerűsítő első, második és harmadik körös kelet-és közép európai beruházási döntései során preferált térséggé vált a kedvező feltételek és profitkilátások miatt. A szerzők egy szélesebb körű kutatás keretében, amelynek célja a KEM feldolgozóiparának szélesebb körű regionális elemzése jelen tanulmányukban azt elemzik, hogy a nemzetközi nagyvállalatok helyi egységei által megtermelt hozzáadott értéknek (GVA) és az általuk foglalkoztatott helyi munkaerőnek milyen hatásai vannak a vármegye gazdaságára, illetve ezen egységek termelékenysége hogyan viszonyul a vármegye átlagos termelékenységéhez. Emellett kitérnek arra is, hogy ezen feldolgozóipari beruházások által generált gazdasági növekedés és fejlődés átmenetei-e vagy tartós, azaz elkerülhető-e a KEM-ben a feldolgozóipari megyékre általában jellemző centrum-periféria fejlődési csapda helyzetet. A feldolgozóipari térségek magas GVA aránya, alacsony hozzáadott értékű tevékenységei és alacsony termelékenysége miatt a beruházások jelentette gazdasági fellendülés átmeneti és a későbbiekben visszaesés várható, ami az ország fejlődését is visszafogja. Hogyan lehet ezt a csapdahelyzetet elkerülni a KEM-ben, az elmúlt időszakban megindult dinamikus gazdasági fejlődést fenntarthatóvá tenni és ehhez milyen gazdaságstratégiai irányváltás szükséges.

Kulcsszavak: Komárom-Esztergom vármegye, feldolgozóipar, hozzáadott érték, termelékenység, felzárkózás
JEL: O14, R11, R58

ROLE OF FOREIGN MANUFACTURING COMPANIES IN KOMÁROM-ESZTERGOM COUNTY'S ECONOMY

Abstract

In the past three decades, due to favorable conditions and profit opportunities Komárom-Esztergom County (KEM) has become the preferred region for the first, second and third round of investment decisions in Eastern and Central Europe for capacity building, expansion and technological modernization of large multinational companies (MNE's) operating in various segments of the manufacturing industry. In the framework of a broader research, which aiming a broader regional analysis of the KEM manufacturing industry, in this study the authors analyze the impacts the gross value added (GVA) produced by the local units of MNE's and their employed local workforce on the KEM economy. Furthermore, they make comparison between productivity of MNE's local units compares to the average productivity of the county. In addition, they also address whether the economic growth and development generated by these manufacturing investments are temporary or permanent, i.e. whether the center-periphery development trap situation that is usually characteristic of manufacturing counties in KEM can be avoided. Due to the high GVA ratio, low value-added activities and low productivity of the manufacturing regions, the economic growth and development

generated by MNE's investments is temporary and a decline is expected in the future, which will also hold back the country's development. How to avoid this trap situation in KEM, to make the dynamic, sustainable economic development that started in the past and what economic strategic change of direction is necessary for this.

Keywords: *Komárom-Esztergom county, manufacturing industry, gross value added, productivity, catching-up*

JEL: *O14, R11, R58*

Bevezetés

Komárom-Esztergom vármegye – sikeresen kezelve a rendszerváltozás utáni „ipari sokkot”, valamint a 2008-ben kibontakozott globális gazdasági válságnak a vármegyében is érezhető hatásait, jelentős gazdasági szerkezet átalakítást megvalósítva - az elmúlt három évtizedben a nemzetközi nagyvállalatok kapacitáslétesítő és bővítő beruházási döntéseinek előterébe került. Ezek a beruházások főleg a feldolgozóiparra koncentráltak (az autó-és járműipar mellett elsősorban az egészségipar, az elektronikai ipar, a gépipar, a gyógyszeripar, a műanyagipar és a vegyipar területén), létrehozva térszerkezetileg egy erősen iparosodott, a feldolgozó ipari értékláncokba globálisan beintegrálódott, nagymértékben exportra termelő, a konjunkturális hatásokra érzékeny térséget (Kiss, 2010; Kiss, 2012; Nemes Nagy – Lőcsei, 2015). Az autó - és járműipar bővülése és folyamatosan növekvő szerepe a specializáció magasabb fokát jelzi, a túlzott iparági függőség és egy új szerkezeti válság kialakulásának valószínűségét a horizontális diverzifikációjú gazdasági szerkezet mérsékelni tudja (Lux 2017). A vármegye 4 másik vármegyével – Fejér, Győr-Moson-Sopron, Heves és Vas – együtt az ún. feldolgozóipari térségekhez tartozik. Ezen térségekre jellemző, hogy a feldolgozóipari szektorban foglalkoztatottak aránya magas az országos átlaghoz képest (30-32 % szemben a 19 %-kal). Emellett ezen térségekben a foglalkoztatottság majdnem teljes, a foglalkoztatási ráta, valamint a munkanélküliségi ráta kedvezőbb az országos átlaghoz képest. A foglalkoztatottak száma 2,9 ezerrel, a munkanélkülieké 0,2 ezerrel nőtt a 2022. II. negyedévihez képest. A foglalkoztatási ráta: 79,5% javult, a munkanélküliségi ráta 1,7% nem változott, mindkettő értéke kedvezőbb volt az országos átlagnál: 74,7, illetve 3,9%. A feldolgozóipari szektor hozzáadott értéke (GVA) is az országos átlag kb. kétszerese (KSH, 2023; Lengyel, 2023).

Egy adott térségben megtermelt regionális GDP az ott létrehozott GVA-val szorosan összefügg, ezért a feldolgozóipari vármegyékben ezen szektor hatékonysága és diverzifikáltsága (azaz milyen mértékben tudnak a feldolgozóipar valamelyik szegmensébe tartozó nemzetközi nagyvállalatok ide betelepült helyi egységei hozzájárulni az adott térség GDP-jéhez és foglalkoztatottságához és ezen folyamatok mennyire fenntarthatók) meghatározhatja az adott vármegye gazdaságának jövőbeli fenntartható növekedési pályára állását, felzárkózási esélyeit (Gyórrfy, 2021; Lux, 2017a; Lux, 2017b).

Jelen tanulmány célja, hogy szekunder adatgyűjtési és feldolgozási módszerek segítségével áttekinthesse Komárom-Esztergom vármegye különböző főbb ipari parkjaiba (Esztergom, Komárom, Oroszlány, Tatabánya/Környe, Tata) betelepült multinacionális autó-és járműipari, valamint egyéb feldolgozóipari cégek helyi gyártó, logisztikai és disztribútor egységei által a vármegye területén realizált hozzáadott értéket, a közvetve vagy közvetlenül foglalkoztatott munkavállalói létszámok alakulását és ezeknek a vármegye gazdaságára gyakorolt jelenlegi és jövőbeli hatásait. Nem tér ki az egyes gazdasági és intézményi szereplők közötti különböző típusú hálózatos együttműködésekre, a nemzetközi nagyvállalatok helyi egységeinek beágyazottsági szintjeire, típusaira és ezeknek a regionális egyenlőtlenségek mérséklésére gyakorolt hatásaira, valamint a helyi kis-és középvállalati szektor versenyképességi problémáira, kihívásaira és lehetőségeire sem, mivel ezen témakörök, amelyek

egy, a szerzők által végzett szélesebb körű kutatómunka részei. Ezen regionális elemző munka magában foglalja az alábbiakat: (1) Komárom-Esztergom vármegye milyen adottságai tették lehetővé a beruházási folyamatoknak a kialakulását, felerősödését, fenntarthatóságát, amelynek eredményeként az 1990 és 2020 közötti években a beruházások volumenei, a foglalkoztatottság szintje, az infrastruktúra fejlődése a megyében az országos átlaghoz képest kedvezőbben alakult. 2) Milyen hálózatos együttműködési formák mentén működik a feldolgozóipar – elsősorban az autó-és járműipar. 3) Milyen jövőbeli lehetőségei és kihívásai vannak a szektornak, beleértve a helyi kis-és közép vállalatokat is?). 4) Milyen esélyei vannak Komárom-Esztergom vármegyének az eddigi külföldi működőtőke beruházásokra, export-orientált endogén gazdasági fejlődési stratégiáról áttérni a helyi adottságokra és magasabb hozzáadott értékű tevékenységekre épülő, tudás-vezérelt endogén fejlődési modellre áttérni? Ezen témakörökből már több publikáció is született, illetve fog születni a jövőben (Peredy, 2023; Péli – Peredy – Vörös, 2022; Peredy – Péli – Vörös, 2022).

A szerzők áttekintik a külföldi feldolgozóipari nagyvállalatok helyi egységeinek a vármegye gazdaságára gyakorolt hatásaival kapcsolatos részkutatások során:

- ezen egységek által megtermelt hozzáadott érték (GVA) és munkahelyteremtési hozzájárulásait,
- ezen tevékenységek mennyire tekinthetők magas hozzáadott értékűeknek,
- mennyire jellemző a vármegyében, hogy a nyugat-európai iparban koncentrálnak a magasabb hozzáadott értékű tevékenységek, míg az alacsonyabb hozzáadott értékű tevékenységeket szervezték KEM-be, „konzerválva” a centrum – periféria helyzetet (Vápár, 2012; Lengyel, 2023),
- ezen hogyan lehetne változtatni (Lengyel, 2023; Lengyel – Sz. Kanó – Vida, 2023).

A tanulmányban a tárgyban elvégzett kutatások eredményei alapján levont következtetések és javaslatok a szerzők szakmai magánvéleményét tükrözik.

Komárom-Esztergom vármegyei helyzetkép

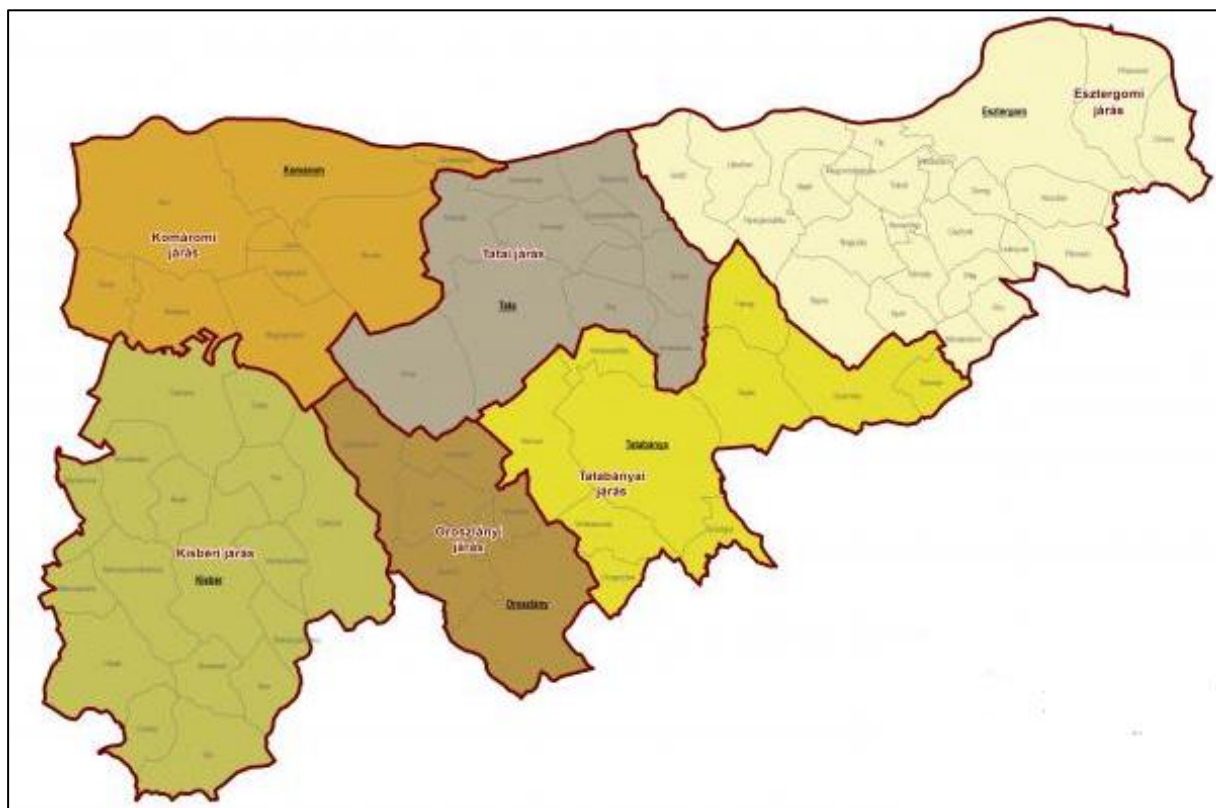
Komárom-Esztergom vármegye a Dunántúl északi részén helyezkedik el, keleten Pest vármegye, délen Veszprém és Fejér vármegye, nyugaton Győr-Moson-Sopron vármegye, északon a Duna folyam határolja a megyét, ami egyben az ország határa is Szlovákiával. Komárom-Esztergom vármegye területén jelentős közlekedési útvonalak, nemzetközi autópálya, nemzetközi vasútvonal, valamint vízi útvonal halad át. A Dunán Szlovákia felé közúti személyforgalom az Esztergomot és Párkányt összekötő Mária Valéria hídon, valamint a két Komáromot összekötő Erzsébet hídon, a vasúti forgalom pedig a Komáromnál lévő vasúti összekötő hídon történik. A legjelentősebb tranzit útvonal, az M1-es autópálya 46 km hosszban szeli át, az E-60-as és E-75-ös úthálózat közös szakaszaként a vármegyét. Esztergomban és Kecskéden sportrepülőtér található. KEM gazdasága diverzifikált szerkezetű rendszer sok szereplővel, köztük bonyolult kölcsönhatásokkal, 12 ipari parkkal. (KEM, 2019; KEM, 2021; KEM Katasztrófavédelmi Igazgatóság, 2023).

KEM külföldi tőke letelepedése számára kedvező feltételei és adottságai között az M1 autópálya volt talán az egyik legfontosabb, amelynek két szakaszban kétszer három sávra tervezett bővítése (M0 – Tatabánya Újváros, Tatabánya Újváros – Győr) még tovább erősítheti a térség területi, társadalmi kohézióját (KEM, 2021; Sikos – Tiner, 2020). A Magyar Koncessziós Infrastruktúra Fejlesztő Zrt. (MIKIF) a gyorsforgalmi út tanulmánytervét 2023-ban kapta meg a Nemzeti Infrastruktúra Fejlesztő Zrt-től, amely a projekt gazdája. Ezután indulhat az engedélyezési és kiviteli tervek

elkészítése, valamint az építéshez szükséges földterületek megvásárlása. A megvalósítás előreláthatóan 2028-ban kezdődhet (Autópálya, 2022).

Az elképzelések alapján 2030-ig megvalósulna a KEM-ben „egy 200 ezer fős népességű városrégió Tatabánya központtal, magába foglalva Oroszlány, Tata, Komárom városokat és az elsődleges vonzáskörzeti településeket is minőségi ipari parki szolgáltatásokkal, okos város település üzemeltetési rendszerekkel, Budapest-Győr-Bécs-Pozsony térségben makroregionális gazdasági súllyal” (KEM, 2021, 63).

Az alábbi 1. ábra térképe mutatja Komárom-Esztergom vármegyét a hat járással (Tatabánya, Tata, Esztergom, Komárom, Oroszlány és Kisbér).

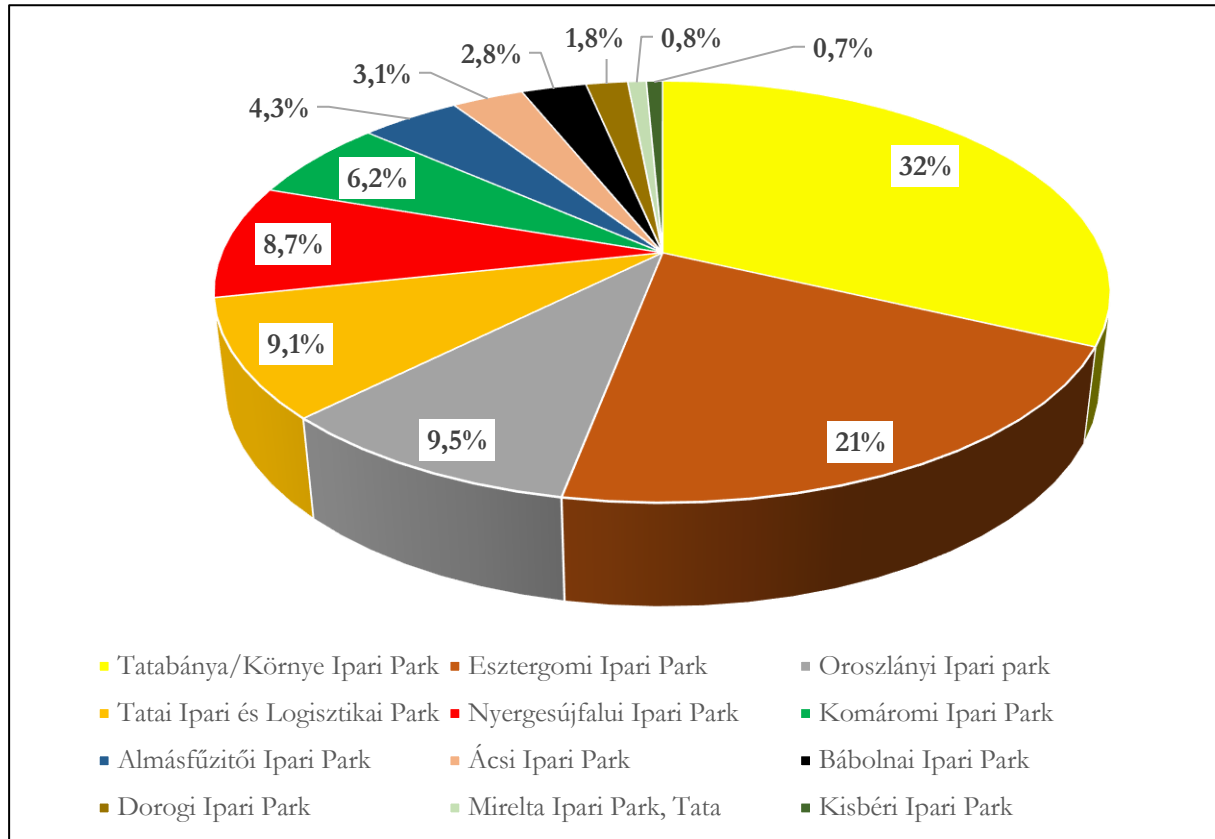
1. ábra. Komárom-Esztergom vármegye térképe a járásokkal

Forrás: KEM Info-Központ, 2023

A hagyományos értelemben vett ipari parkok célja a befektetésvonzás, valamint a település- és területfejlesztés. Szolgáltatásaik szűk körűek: a telephely mellett elsősorban az infrastruktúrát, valamint a betelepült kisvállalkozókat támogató ügyviteli funkciókat biztosítják. A magasabb hozzáadott értékű tevékenységekre fókuszáló, ún. tudásalkalmazó térségekben az ipari parkok új funkciói jelennek meg (innovatív vállalatok inkubálása, piacra lépésük elősegítése, egyablakos ügyintézés). Egy másik elem lehet a mélyebb területi beágyazódás, hálózatos együttműködések kialakítása a parkon belüli egységek között és a park szűkebb (regionális) illetve tágabb (országos, nemzetközi) környezetével – például iparági körzetek, klaszterek kialakításával. A tudásalkalmazás felső szegmenseiben és a tudásteremtő régióvá válásban találhatók meg a tudományos parkok, innovációs- és technológiai központok, az ipari és kutatási innovációs kooperáció katalizátorai, vagyis a legfejlettebb ipari park típusok, ösztönözve a centrumtárségek versenyében való helytállást. Az ipari parkok három területen tudnak hatást gyakorolni a helyi és regionális fejlesztési folyamatokra: a helyi és regionális munkaerőpiac átalakításával (a jelenlegi kereslet kielégítésével és a jövőbeli igények

előrejelzésével); folyamatos nemzetközi jelenlétük révén aktív befektetés ösztönzéssel; valamint a gazdaságfejlesztés érdekeinek térségi és nemzeti szintű képviseletével (Kiss, 2013; Lengyel- Kosztopolosz – Imreh, 2002; Lux, 2017).

A 2. ábra Komárom-Esztergom vármegye jelentősebb ipari parkjainak területi megoszlását szemlélteti.

2. ábra. Komárom-Esztergom vármegye ipari parkjainak területi megoszlása

Forrás: Saját szerkesztés (GFSZ, 2022) alapján

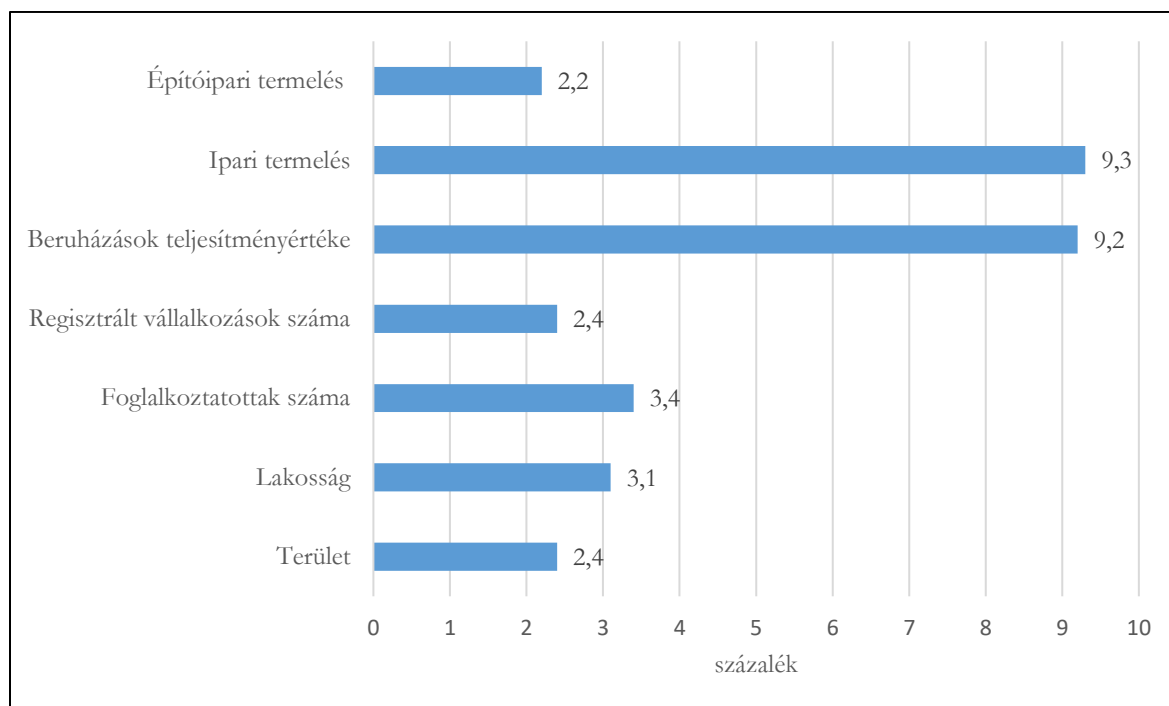
A vármegyében 12 Ipari Park címmel rendelkező terület (ipari és vállalati bázisú, termelési és feldolgozóipari kapacitásokra építő, erre alkalmas infrastruktúrával rendelkező terület, ahol termelési, szolgáltatási tevékenység zajlik, valamint az ipari, önkormányzati és befektetési szereplők között integrált az együttműködés) található összesen 1407 hektáron. Ezek közül az Oroszlányi Ipari Park Tudományos és Technológiai Park címmel is rendelkezik, több ipari parkban vállalkozói inkubátor ház is van (Esztergomi Ipari Park). A legrégebbi és területileg a legnagyobb Ipari Park a Tatabánya/Környe IP (1997 óta), ezt követi az Esztergomi Ipari Park. Az ipari parkok földrajzi lokációja és területi nagysága: Tatabánya/Környe Ipari Park 450 hektár, amelynek egyharmada Tatabánya, kétharmada Környe közigazgatási területére esik; Esztergomi Ipari Park – az északi és déli részek területe együttesen 286 hektár; Oroszlányi Ipari Park 134,6 hektár, Nyergesújfalu Ipari Park 123 hektár; Dorogi Ipari Park 27 hektár. A komáromi járásban négy ipari park címmel rendelkező terület van (Komárom 87,6 hektár, Almásfüzitő 60 hektár, Ács 44 hektár, Bábolna 42 hektár). A tatai járásban két ipari park működik: Mirelta Ipari Park 12 hektár, valamint a Tatai Ipari és Logisztikai Park -130 hektár). Területileg a legkisebb és a legfiatalabb ipari park a Kisbéri Ipari Park 10

hektárral (GFSZ, 2022; KEM, 2019; KEM, 2021). Emellett „...az árbevétel szempontjából kiemelt vállalkozások három vármegyei városban koncentrálódnak: a vármegyei száz legnagyobb árbevételű vállalkozásból 15-nek Komáromban, 15-nek Tatabányán, 13-nak Esztergomban van a székhelye. E szervezetek a vármegyei TOP 100 vállalkozás árbevételének több mint 60 százalékát teszik ki” (Érsek, 2023).

Fontosabb statisztikai adatok

2264 km²-es területével az ország legkisebb területű vármegyéje (az ország területének 2,4%-át fedi le), de 133 fő/km² (2020) népsűrűségével Pest megye után a legintenzívebben lakott megye. Sűrűsége alapján már európai összehasonlításban is urbanizálódó (közepesen sűrűn lakott) térségnek tekinthető. 2022. január 1.-én a vármegye lakosság száma 299,0 ezer fő (2011-ben 304,5 ezer fő), az ezredfordulót követő folyamatos, lassú népességcsökkenés 2018 és 2019 évben kismértékű növekedésre váltott. Országos szinten a foglalkoztatottak 3,2%-át biztosítja, a hazai regisztrált vállalkozások 2,4%-a található meg a területén. A beruházások teljesítményértékének országos aránya (5%) lényegesen magasabb, mint lakosság aránya, ugyanez hatványozottan igaz az ipari termelésre (8,3%) (KSH 2023).

Az alábbi 3. ábra illusztrálja KEM pozícióit az országos átlaghoz viszonyítva százalékban kifejezve.

3. ábra. Komárom-Esztergom vármegye helyzete az országban (ország= 100 %)

Forrás: Saját szerkesztés (KSH, 2023) alapján

Az ipar teljesítményének értéke a KEM-ben volt az egyik legjelentősebb, és itt nőtt az egyik legnagyobb mértékben (a telephelyi adatok alapján 12%-kal) a termelés volumene. A vármegyei beruházások volumene több mint a kétszeresére bővült, utóbbiban meghatározó szerepe volt a feldolgozóiparnak.

Feldolgozóipari nemzetközi nagyvállalatok KEM beruházásainak háttere

A gyorsan változó, egyre komplexebbé váló, globalizálódó üzleti-gazdasági folyamatok mögött a gyakran a nemzetközi nagyvállalatok külföldi működőtőke beruházásai (FDI) állnak. Az FDI hozzátartozik a globális termelési, kereskedelmi, pénzügyi hálózatokhoz, valamint a tudás-és technológia transzfer tevékenységekhez. Az FDI a kevésbé fejlett régiókba és országokba is eljut, így számos, gazdaságilag kevésbé fejlett periférikus régió erősen függ a nemzetközi nagyvállalatok helyi leányvállalataitól (Lengyel, 2021).

A nemzetközi nagyvállalatok adott tevékenységeinek (például feldolgozóipari termelőtevékenységek, illetve bizonyos szolgáltatások) kiszervezése mögött az alábbi valószínűsíthető, profitmaximalizálási törekvések állnak (Dunning–Lundan, 2008; Lagendijk – Hendriks, 2009):

- Horizontális növekedés: Újabb piaci lehetőségekhez való hozzáférés – Piackereső stratégia
- Vertikális növekedés: Költséghatékony hozzáférés a (sokszor jobb minőségű) helyi erőforrásokhoz (anyagok, szolgáltatások, munkaerő vagy technológia) – Hatékonyságkereső stratégia
- A pénzügyi feltételek és a befektetési lehetőségek közötti különbségek kiaknázása (eltérő kamatlábak és az árfolyam-ingadozások, helyi kormányzati befektetés-ösztönzési támogatások, adókedvezmények). – Stratégiai előnyöket kereső stratégia

Az FDI transzferek elméleti hátterét az OLI-keretrendszer (Ownership, Location, Internationalization) írja le. Eszerint az adott nemzetközi nagyvállalat számára stratégiai előnyt jelenthet az adott térségben a konkurenciával szemben a befektetés helyi adottságainak kiaknázása és egyes tevékenységeknek adott térségekbe való kiszervezése vagy új vállalkozás alapítása zöldmezős beruházásként (Dunning, 1993; Peredy, 2023). Az alábbi 1. táblázat részletezi az OLI paradigma egyes elemeit.

1. táblázat. Nemzetközi nagyvállalatok telephelyválasztási szempontjai az OLI elmélet alapján

Tulajdonosi előnyök (O)	Lokalizációs előnyök (L)	Nemzetközi előnyök (I)
Adott térség kormányzati/önkormányzati támogatása	Helyi erőforrásokhoz és/vagy piacokhoz, ügyfelekhez való közeli hozzáférés	Minőségbiztosítás és javítás a nemzetközi szabványok alapján
Méretgazdaságosság, specializáció és koncentráció	Helyi intézményekkel, civil szervezetekkel, médiával való közvetlen kapcsolat	Vezetői kapacitások bővítése (helyi menedzsment)
Brandépítési lehetőség	Termékportfólió és üzleti modell „testreszabása” a helyi igények alapján	Költségoptimalizált folyamatok (leányvállalatok mellett közös vállalatok alapításának lehetőségei)
Nemzetközi tőke és pénzügyi piacokhoz	Helyi kkv-k bevonása a beszállítói láncba (elsősorban indirekt beszállításokba)	Helyszínspecifikus, kiegészítő tudás bevonása
Modern menedzsment gyakorlat és technológia transzferek az adott térségben.	Helyi (képzett vagy képezhető) munkaerő rendelkezésre állása	

Forrás: Saját szerkesztés Lagendijk – Hendriks (2009, 246. o.)? Lengyel (2023b, 136.o.) alapján

A nemzetközi nagyvállalatok beruházási, telephely-létesítési döntéseiket összehangolják, a vállalatok stratégiájukban figyelembe veszik, ha a befogadó országban előzőleg már fontos partnerek valósítottak meg FDI-t. A vállalatok közötti hosszabb távú, stratégiai kapcsolatok esetében a beszállítónak megéri követnie partnerét, létrehozni saját leányvállalatát az adott országban. A termék termelésében érdekelt vállalatok egy része a „konvoj” tagjaként követi a végterméket gyártó vállalatot. Ez az ún. konvojmigrációs jelenség (Mészáros, 2009).

A nemzetközi nagyvállalatok leányvállalatainak megjelenése előnyöket, de egyben kihívásokat is jelenthet az adott térség szereplői számára. A helyi gyártó, összeszerelő üzemek, logisztikai és disztribútor egységek korszerű technológiákat, termelés-szervezési módszereket és munkakultúrát „megtanúsítva” munkahelyeket teremtve javítják az adott térségek foglalkoztatási, jövedelemszerzési lehetőségeit, a megnövekedett jövedelmek helyben történő elköltése érdekében pedig másodlagos beruházások (lakhatás, szolgáltatások, rekreáció) valósulnak meg további munkahelyeket teremtve, növelve az adott térség vonzerejét és élhetőségét. Másfelől a térségben függő helyzet alakul ki a nemzetközi nagyvállalatok anyaország-beli stratégiai döntési központjaitól. Az FDI folyamatok révén az értékláncban általában alacsonyabb hozzáadott értékű és képzettséget igénylő munkahelyek jönnek létre, a készség és kompetencia fejlesztő, rövid időtartamú felnőtt és szakképzésekben megszerzett tudás főleg az FDI iparágában hasznosítható. A nemzetközi nagyvállalatoknak általában egyszerűbb a multinacionális stratégiának jobban megfelelő saját alvállalkozók, beszállítók „importálása”, mint a magyar háttér ipar segítése. A magyarországi telephellyel rendelkező külföldi beszállítók arányának növekedésének oka az „importált” vállalatoknál keresendő. A helyi beszállítók igénybevételének mértékét az FDI szektorális sajátosságai is befolyásolják. A gépipar vagy az autó- és járműipar minimális hazai, direkt beszállítót „alkalmaz a termékek sajátosságai, a technológiák védelme, az exportra való termelés miatti speciális minőségi követelmények miatt. Az élelmiszer vagy építőipar esetében a magas fajlagos szállítási költségek vagy a zártabb piac miatt magasabb lehet a helyi beszállítók részesedése. A helyi kkv szektor általában többszörös versenyhátrányban van a nemzetközi nagyvállalatok helyi egységeivel szemben (méretgazdaságossági, tőkeellátottsági problémák, technológiai specifikációknak, költséghatékonysági szempontoknak és határidőknek való megfelelés, korszerű menedzsment és piacismeretek hiánya, valamint a konvojmigráció miatt nem igazán tudnak a direkt beszállítás első vagy második vonalába bekapcsolódni). Számukra a helyettesítő termékkel, szolgáltatásokkal történő saját piacokra lépés vagy az indirekt beszállítói láncba való integrálódás lehet egy lehetséges kitörési, továbblépési pont. A kis- és középvállalkozások „helyzetbe hozása” „térérzékeny” gazdaságpolitikai szemléletet igényel, valamint a negyedik ipari forradalomhoz (Ipar 4.0) kapcsolódó felkészültség javítását ebben a szektorban elősegítve a centrum-periféria helyzet meghaladását (Szalavetz, 2019; Lux, 2023). Az adott településeken létrejön a korszerű képzési rendszer, közműhálózat, infrastruktúra és közlekedési lehetőség, de sok esetben felbomlanak a helyi társadalmi hálózatok, továbbá az oktatási-képzési beruházások a nemzetközi nagyvállalatok helyi egységeinek szempontjai szerint valósulnak meg, nem a helyi társadalom szükségletei alapján (Mészáros, 2004; Mészáros, 2010; Lux, 2017b; Lengyel, 2021, MacKinnon – Cumbers, 2019; Sass-Szanyi, 2009).

A szerzők korábbi kutatásai alapján Komárom-Esztergom vármegyében a feldolgozóipari nemzetközi nagyvállalatok első, második és harmadik körös beruházásai az elmúlt három évtizedben folyamatosak voltak a kedvező feltételek és profit kilátások miatt, hozzájárulva a vármegye három fő szakaszra bontható gazdasági fejlődéséhez (a fejlettebb térségekhez való felzárkózásához, a regionális különbségek mérsékléséhez) és a helyi gazdaság növekedéséhez (a kibocsátási volumen GVA és GDP termelés, valamint a foglalkoztatottság bővüléséhez). A helyi gazdaság több lábra állításához a vármegye gazdaságirányítási döntéshozói a járműipari cégek mellett, vegyipari, egész-

ségipari, elektronikai, gépipari, gyógyszeripari cégek betelepülését is ösztönözték 2000 és 2010 között. Ezen folyamatok erősíthetik a térség területi, gazdasági és társadalmi kohézióját. A nemzetközi nagyvállalatok helyi egységeinek térségi beágyazódása terület, idő és kultúra függő, valamint ezen folyamatnak több szintje van. Első szint a munkaerő, a gazdasági szerkezet, a lokális piac alakításában elérhető hatások, majd ezt követi a második szint a lokális társadalomba való beépülés, azok alakításában való részvétel (a helyi intézményi rendszerrel való kapcsolatok, közösségi kezdeményezésekben való részvétel). A helyi leányvállalatnak a lokális társadalomba beépülése gyakran anyavállalati mintát követ. Az együttműködésekben a szakmai közelségek is számítanak, hiszen egy felsőoktatási intézmény esetében a közös kutatás-fejlesztés további forrásgyűjtő is lehet, nem beszélve a szakember ellátás orientálásáról. A begyazódás legmagasabb szintje a településpolitika alakításában, fejlesztésekben való részvételt jelenti. A helyi politikai és gazdasági elit képes lesz a két oldal elvárásaival kapcsolatos célok közös „metszéspontjainak” meghatározására (Rechnitzer, 2018; Józsa, 2019).

Kérdés, hogy a feldolgozóipari tevékenységek hozzáadott érték tartalma magas-e vagy alacsony, a különböző tulajdonosi szerkezetű, eltérő céges kultúrájú, üzleti modellű és profilú, nemzetközi nagyvállalatok helyi egységeinek helyi beágyazottságának, hálózatos együttműködéseknek erősödése önmagában elegendő lehet-e a helyi gazdaságfejlesztési stratégia irányvonalának megváltoztatásához, ami alapvető lenne a vármegye hosszú távú jövője szempontjából. Ezt azt jelenti, hogy a korábbi FDI és export-vezérelt gazdaságfejlesztési stratégiáról egy, a belső adottságokra építő, magasabb hozzáadott értékű, tudásalapú gazdaságfejlesztés irányába történő elmozdulást kellene megvalósítani, de ebben valamilyen formában szerepet kell, hogy játszanak a külföldi feldolgozóipari nagyvállalatok helyi egységei is (Peredy, 2023).

Anyag és módszer

A szekunder adatgyűjtési, rendszerezési és feldolgozási módszerek kapcsán áttekintettük a rendelkezésre álló hazai és nemzetközi szakirodalmat (tudományos publikációk, könyvek), statisztikai adatbázisokat (Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat regionális munkaerőpiaci statisztikái, Központi Statisztikai Hivatal regionális gazdasági statisztikái, Komárom-Esztergom vármegye Területfejlesztési Konceptió), illetve a vármegyével kapcsolatos, releváns elektronikus weboldalakat.

Ezen kívül elemeztük a <https://e-beszamolo.im.gov.hu> weboldalon (Igazságügyi Minisztérium 2023) ingyenesen elérhető céges üzleti beszámolókat a 2010-2020 közötti években (összhangban a bevezető részben bemutatott megyei szintű KSH adatokkal), ugyanakkor kiegészítve azokat az elérhető legfrissebb adatokkal (2021-2022) is, így a vizsgált időszak a 2010-2022 éveket fogja át. Figyelembe vettük, hogy a folyamatok megértése szempontjából a vizsgált időszakban mindenkor legfontosabb cégekkel foglalkozzon az elemzés árbevétel, hozzáadott érték, adózott eredmény, foglalkoztatási mutatók alapján kiválasztva. Megjegyzendő, hogy a második vagy harmadik körös FDI hullámban betelepült cégek közül néhánynak a beszámolóit csak 2015. évtől vagy azt követően érhető el, tekintettel arra, hogy ezen időszak óta vannak jelen a vármegyében (például NKH Spring vagy az SK Battery/SKOH vagy a GMD Cast). Több cég pedig a 2010-2023 közötti időszakban devizanemet váltott a beszámolójában, tulajdonosi vagy közgyűlési döntés alapján egy adott üzleti évtől a forint alapú kimutatásokról áttért a dollár vagy euro alapú kimutatásokra (például a BYD vagy a Gedia). Más cégek pedig a vizsgált időszakban az anyavállalat előírásai alapján áttértek korábbi naptári éves üzleti beszámolóról a március 31-i vagy szeptember 30-i fordulónappal záruló üzleti beszámolóra (például Summit D&V Kft.).

A külföldi feldolgozóipari nagyvállalatok KEM egységei által realizált árbevétel viszonyítása a megyei GDP-hez akkor adhat egy benyomást az adott szektor súlyáról, ha figyelembe vesszük az árbevételek összegzésénél, hogy ezek többszörösen meghaladják a KEM GDP éves összegeit. Ennek oka, hogy a GDP hozzáadott érték típusú mutató, azaz nem az árbevételt, hanem kizárólag azokat az elemeket összegzi, amelyeket egy-egy gazdálkodó egység maga tesz hozzá a másoktól (akár saját cégcsoporton belül, akár külső beszállítótól) beszerzett nyersanyagok, alkatrészek, a vásárolt szolgáltatások értékéhez. A vizsgált mintába bekerült külföldi feldolgozóipari nagyvállalatok telephelyei esetében a https://e-beszamolokim.gov.hu/oldal/beszamolokim_megjelenites weboldalon a cég megnevezése, adó-és nyilvántartási számának a feltüntetése után két táblázat található. Az első az adott és az előző általános üzleti évet záró beszámoló mérlege a Számvitelről szóló 2000. évi C. törvény (Sztv) szerinti A. változatban (eszközök – aktívák, valamint források – passzívák megnevezése és ezek összegei). Vizsgálatunk szempontjából a második táblázat volt releváns, azaz a tárgyévi és az előző évi általános üzleti évet záró beszámoló eredménykimutatása összköltségeljárással rész (a mintában szereplő cégek az Sztv. által lehetővé tett kétféle eredménykimutatás közül – összköltség, vagy forgalmi költség alapú – az előbbit választották), amelynek a 003. sorában található, az I. Értékesítés nettó árbevétele megnevezésű tétel összegeiből kivontuk a 014 sorszámú, IV. Anyagjellegű ráfordítások megnevezésű tétel összegeit. Ezek a máshonnan vásárolt anyagokkal, eszközökkel, szolgáltatásokkal kapcsolatos kiadásokat részletezték. A különbség adja a külföldi feldolgozóipari nagyvállalatok vármegyei telephelyei által az adott években előállított hozzáadott érték (GVA) volumenét. Az adózott eredmények pedig ugyanezen táblázatban a 047 sorszám alatt találhatóak. Az összegek számos esetben eltérő pénznemekben –forintban, euroban vagy amerikai dollárban – kerültek feltüntetésre (Ez utóbbiaknál az összegeket át kellett számolnunk forintba a beszámolóban feltüntetett forint/euro vagy forint/dollár árfolyamon (2015-2023), illetve a 2015 évet megelőző időszakra vonatkozóan pedig a Központi Statisztikai Hivatal https://www.ksh.hu/docs/hun/eurostat_tablak/tabl/tec00033.html weboldalán megadott árfolyamokon).

A cégek munkavállalói létszámainak meghatározása esetében az adott és az előző általános üzleti évet záró beszámoló mérlege és eredménykimutatás táblázatok előtt szereplő, „A számvitelről szóló 2000. évi C. törvényben meghatározott nagyságot jelző mutatóérték” megnevezésű rubrikában feltüntetett „Üzleti évben foglalkoztattak átlagos száma” adott tárgyévi, azt egy évvel, valamint két évvel megelőzően) főben megadott értékeket, mint átlagos statisztikai létszámot vettük alapul (2015-2023 között). Ezen mutató a 2015. évet megelőző időszakban a Kiegészítő Melléklet Munkavállalók vagy Személyi jellegű ráfordítások pontjában található.

A céges GVA/KEM GDP, a céges foglalkoztatottak/KEM összes foglalkoztatottak, valamint a KEM lakosság szám/KEM GDP és céges munkavállalók/céges GVA mutatószámok alapján vettünk le következtetéseket a külföldi feldolgozóipari nagyvállalatok vármegyei gazdasági hatásaira vonatkozóan. A KEM GDP adatok forrása a vizsgált időszakban a https://www.ksh.hu/stadat_files/gdp/hu/gdp0077.html, míg a vármegyében az egy főre jutó GDP adatok forrása https://www.ksh.hu/stadat_files/gdp/hu/gdp0078.html weboldal adatsora volt.

A mintában a vármegyei telephelyű cégek mellett szerepelnek olyan nagyvállalatok is (például Coloplast, Grundfos, SKOH), amelyeknek más vármegyében is van telephelyük, de „egyszerűsítésként” ezen cégek teljes teljesítménye Komárom-Esztergom vármegyében került elszámolásra. Jelen kutatás tárgya a külföldi feldolgozóipari nagyvállalatok Komárom-Esztergom vármegye gazdaságán belüli szerepének vizsgálata volt az előbb említett időszakban és nem terjedt ki az autó-és járműipar szerkezeti sajátosságainak vagy multiplikátor hatásainak elemzésére, sem pedig az autó-és járműiparon túlmutató diverzifikáció kérdésére sem. Ennek alapján a külföldi feldolgozóipari cégek vármegyei teljesítményét és ezeknek a vármegye gazdaságában betöltött szerepét, súlyát együttesen

elemeztük (autóipari és egyéb nem autóipari feldolgozóipari cégek összesen). A megkülönböztetés azért sem volt indokolt, mert például a TEÁOR rendszer alapján történő alágazati besorolást alapul véve, van több olyan külföldi feldolgozóipari cég, amelynek eredeti profilja ugyan nem autó-és járműipari, de jelenlegi dinamikájuk alapja az autó-és járműiparhoz történő szorosabb kapcsolódás (például Zoltek Vegyipari Zrt.). Végezetül – lehetőség szerint – törekedtünk arra is, hogy egyrészt a külföldi feldolgozóipari cégek köre a feldolgozóipar minél több szegmensét képviselje, valamint Komárom-Esztergom vármegyén belüli területi viszonyokat minél alaposabban bemutassuk a különböző ipari parkokba vagy azok közelébe települt külföldi feldolgozóipari cégek földrajzi lokációján keresztül, bár ez nem minden esetben volt releváns (például az Almásfüzitői Ipari Parkot eddig „elkerülték” a kutatás tárgyát képező cégek).

A mintába az alábbi, külföldi feldolgozóipari nagyvállalatok kerültek bele (kistérségi lokáció és profil feltüntetésével):

– *Tatabánya/Környe Ipari Park:*

Autó és járműipari cégek: Bridgestone Tatabánya Termelő Kft.; AGC Glass Hungary Kft.; Otto-Fuchs Kft., Sanmina-SCI Magyarország Kft. (ezek mindegyike több autóipari brandnek a TIER1 szintű beszállítója, üzleti profiljuk sorrendben gumibroncsok személy és haszongépjárművekre, első és hátsó oldalablak és hátsó szélvédő üvegek gyártása, préselt alumínium keréktárcsák, illetve az utolsó cég elektronikai bérnyártó - vezetéstámogató ADAS rendszerekhez kábelek, légszák csatlakozók)

Egyéb profilú feldolgozóipari cégek: Beckton-Dickinson Hungary Kft.; Coloplast Hungary Kft. (egészségipar – fecskendő, diagnosztikai reagensek, sztomazsákok), Henkel Magyarország Kft. (vegyipar – ragasztóanyagok); Grundfos Magyarország Gyártó Kft. (gépipar – szivattyúk, búvárszivattyúk gyártása)

– *Esztergomi Ipari Park:*

Autó és járműipari profilú cégek: Magyar Suzuki Zrt. (OEM – jelenleg Suzuki S-Cross és Grand Vitara modelleket gyártja), Kirchoff Automotive Kft. (TIER1 szintű beszállító, gépjármű karosszéria elemek gyártása), Tyco Electronic Kft. (TIER1 szintű beszállító, elektronikai csatlakozóelemek gyártása); Summit D&V Kft. (TIER1 beszállító: ajtókárpitok, Front Suspension Frame (FSF) komplett első kormánymű-futómű, valamint az ehhez tartozó jobb és bal oldali lengőkar, összeszerelt kerekek – felni és gumi – a Magyar Suzuki Zrt. által gyártott modellekhez; Diamond Electric Kft. (TIER1 szintű beszállító, szenzorokat, gyújtáskapcsolókat és elektronikai vezérlő egységeket gyárt az autóipar számára)

– *Oroszlányi Ipari Park:*

Autó és járműipari cégek: BorgWarner Oroszlány Kft., WesCast Hungary Zrt.; Philippine Hungary Kft. (Ezek TIER1 és TIER2 szintű beszállítók, üzleti profiljaik sorrendben: turbófeltöltők, ezekhez való öntvényházak, valamint különböző, integrált PUR hab belső karosszéria elemek gyártása több autóipari brand részére)

Egyéb profilú feldolgozóipari cégek: Suez- Water Technologies& Solutions Hungary Kft. (víztisztításhoz membránszűrők gyártása)

– *Komáromi Ipari Park:*

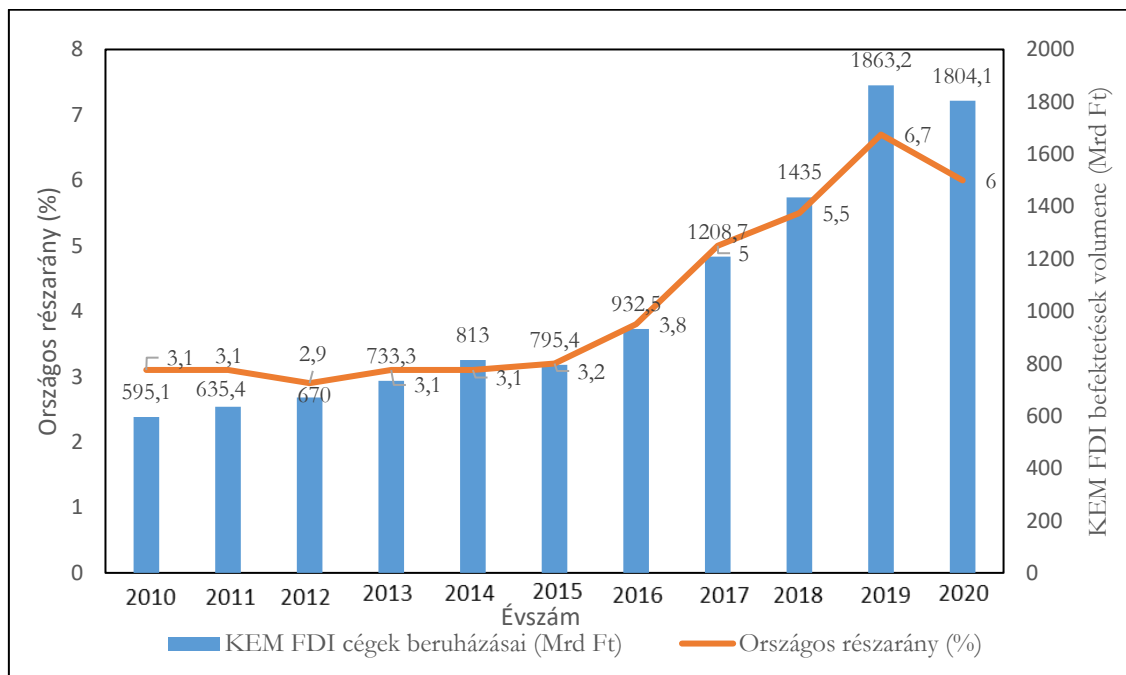
Autó és járműipari cégek: BYD Electronic and Truck Hungary Kft., SK Battery Hungary Kft., Kayser Automotive Kft. (ezek kínai és dél-koreai érdekeltségű TIER1 beszállítók, tevékenységük az átalakulóban lévő autó és járműiparon belül az elektromos hajtásláncok és ezek erőforrásainak gyártására fókuszál. A dél-koreai SK Innovation cégcsoportnak 3 gyáregysége van Magyarországon – ebből kettő Komáromban és egy Iváncsán. A három gyáregységet 2023-tól egy holdingba szervezték SK on Hungary (SKOH) néven)

Egyéb profilú feldolgozóipari cégek: Mylan Hungary Kft. (Gyógyszeripar)

- *Ács Ipari Park:*
Egyéb profilú feldolgozóipari cégek: Hartmann Hungary Kft. (csomagolóipar)
- *Mirelta Ipari Park (Tata):*
Egyéb profilú feldolgozóipari cégek: Güntner-Tata Hűtéstechnika Kft. (egyedi ipari klíma-berendezések)
- *Tata Ipari és Logisztikai Park:*
Autó-és járműipari cégek: NKH Spring Hungary Kft. (Kormánymű és fékrendszer elemek, jármű felfüggesztések gyártása, TIER2 szintű beszállító), Gedia Hungaria Kft. (préselt és hegesztett karosszéria elemek gyártása, TIER2 szintű beszállító)
- *Nyergesújfalu Ipari Park:*
Autó és járműipari cégek: Magyar Toyo Seat Kft. (autóülések és kipufogók gyártása)
Egyéb profilú feldolgozóipari cégek: Zoltek Vegyipari Zrt. (vegyipar, műanyagipar)
- *Dorogi Ipari Park:*
Autó és járműipari cégek: GMD Cast Hungary Kft. (járműalkatrészeket gyártó, magas nyomású alumíniumöntöde)
- *Kisbéri Ipari Park:*
Autó és járműipari cégek: Mineba/U-Shin Europe Kft. (autóipari beszállító - zárszerkezetek, gyújtáskapcsolók, ajtózárak gyártása).

Eredmények

A vármegyei gazdaság szerkezetének diverzifikáltsága érdekében a döntéshozók ösztönözték a feldolgozóipar különböző szegmenseiben érdekelt nemzetközi nagyvállalatok KEM külföldi működő tőke beruházásait, amelyeknek alakulását szemlélteti a 4. ábra.

4. ábra. Feldolgozóipari beruházások volumenének alakulása Komárom-Esztergom vármegyében a 2010-2020 időszakban.

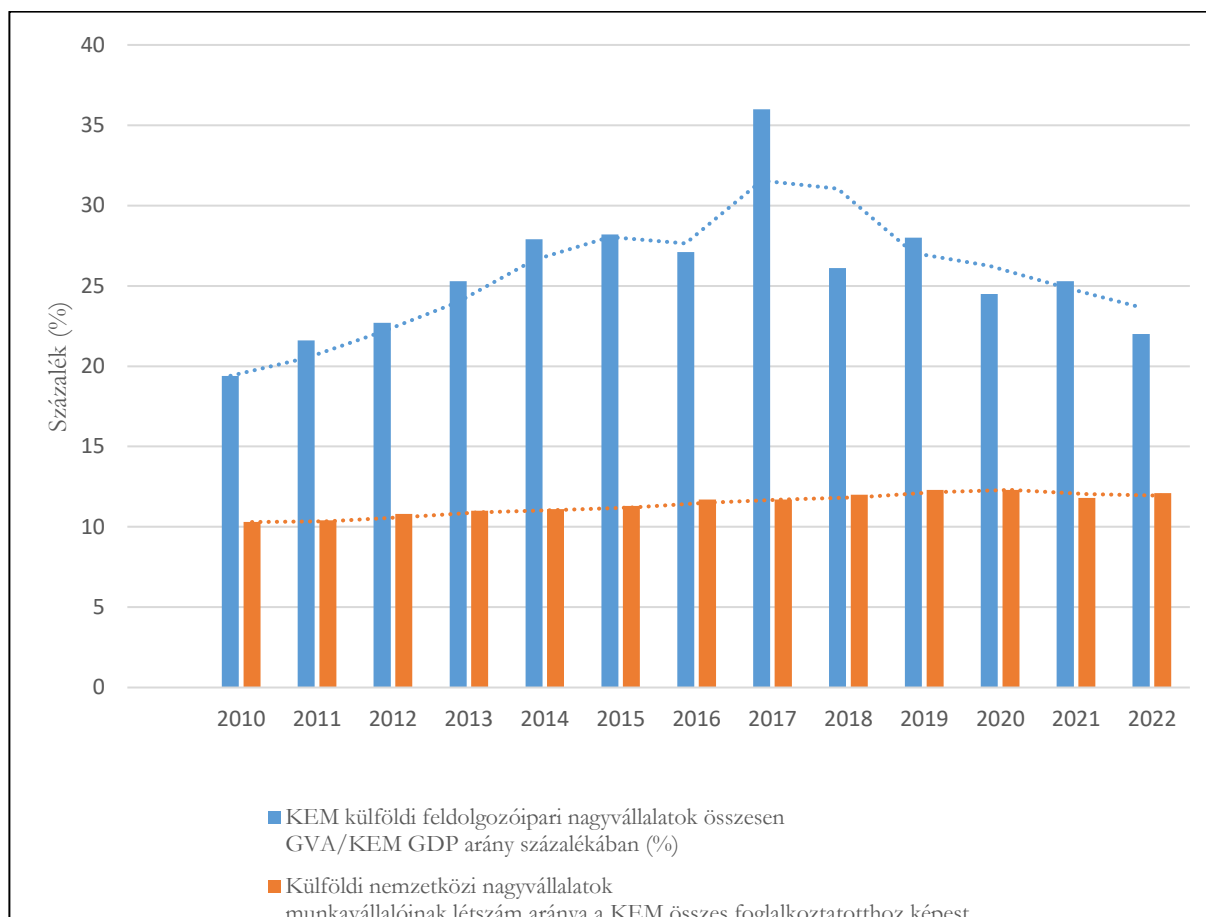
Forrás: Saját szerkesztés (KSH, 2023) alapján

Megemlítendő, hogy Komárom-Esztergom vármegyén belül Tatabánya (lakosság száma a teljes hazai népesség csupán 0,8 %-t adja) a legsikeresebb vidéki városok közé tartozik Magyarországon az FDI-projektek vonzása szempontjából, amelynek becsült összértéke a korábbi kutatások alapján legalább 2 milliárd euro volt. Ez a teljes magyarországi FDI-állomány 2,4%-át jelentette 2019-ben. Tatabánya települési szinten referencia értékű példa a Közép- és Kelet-Európában meghatározó FDI-alapú növekedési stratégia megvalósítására (Antalóczy – Birizdó – Sass, 2022; Nagy-Gajzágó-Molnár, 2021)).

A feldolgozóipari beruházások volumene 2019-2020 években stagnált a COVID-19 járvány miatt, amikor a nemzetközi nagyvállalatok helyi egységeinek újra kellett gondolnia üzleti modelljét, termelés-szervezési módszereit, munkaerő szükségletét. Ezen időszak egybeesett az autó-és járműipar globális és vármegyei szintű szerkezeti átalakulásával: a hagyományos hajtásrendszerekhez kapcsolódó technológiák mellett, amelyek a következő évtizedben is stabil munkahelyeket jelentenek, az elektromos hajtások is fokozatosan előtérbe kerültek a szigorodó fenntarthatósági és környezetvédelmi előírások miatt. Az elektromos autók értékének 30–50%-át adja az akkumulátor, így ez az összetevő stratégiai fontosságú. Magyarországon a 2010-es évek végétől jelentek meg az elektromobilitásra való áttérésben meghatározó akkumulátoripari szereplők, főleg kelet-ázsiai (dél-koreai, japán és kínai) vállalatok magyarországi leányvállalatai, a nyersanyagbányászat és a kutatás-fejlesztés kivételével lefedve a teljes értékláncot. A nagy cellagyártók beszállítói szintén megjelentek Magyarországon. A magyar tulajdonú vállalatok egyelőre nem tudtak beszállítóként belépni az értékláncba: az akkumulátor-értéklánc hazai beágyazódása alacsony szintű. Magyarország (beleértve Komárom-Esztergom vármegyét) az akkumulátorgyártásban domináns kelet-ázsiai cégek számára megfelelő beruházási telephelyeket jelent, mivel az Európai Unió piaci termelési költségeik relatíve alacsonyan tartása mellett érhető el. A termelési költségeket a beruházásokhoz biztosított állami támogatások, az olcsó földterület (ez különösen fontos a nagy helyigényű és nagyméretű cellagyáraknak), az olcsó természet (víz és energia) és a rendelkezésre álló olcsó, „rugalmasított” munkaerő tartja alacsonyan (Czirfusz, 2022; Éltes, 2023). Emellett a vármegyei feldolgozóipar minden szegmensére jellemző lett a demográfiai folyamatok alakulása következtében előállt munkaerőhiány. A „COVID-19” okozta válsághelyzet termelésre, keresletre, beruházásokra gyakorolt kedvezőtlen gazdasági hatásai miatt pedig előtérbe kerültek az Ipar 4.0. folyamathoz köthető technológiai megoldások elterjedése, mint az automatizálás, robotizálás, digitalizálás, mesterséges intelligencia a termékek minőségének és az értékteremtő folyamatok hatékonyságának javítása, költségeik csökkentése érdekében (Molnár – Kozma – Mészáros – Kiss, 2020, Szalavetz, 2019; Lux, 2023). A COVID-19 helyzet jelentette kihívások megoldásával, az FDI beruházások újbóli lendületet vettek, számos cég a második és harmadik körös beruházásait valósítja meg, de új, első körös beruházások is elindultak 2020. évet követően. Néhány példa ezekre:

- Az elektromos autóiipari beszállító, a dél-koreai Doosan, amely elektromos akkumulátorokhoz gyárt rézfóliákat, az első magyarországi gyára mellett szintén Tatabányán építi fel a második gyárat is 75 milliárd forint értékű beruházással (Magyarország Kormánya, 2020),
- Egy másik elektromos autóiipari beszállító, a szintén dél-koreai Lotte Alumínium Kft., amely elektromos akkumulátorokhoz gyárt alumínium fóliákat, 44 milliárd forintos beruházással új gyárat létesít a tatabányai/környei ipari parkban (Ferkó, 2021),
- Európai Bizottság „zöld utat” adott a 24 millió eurós, mai árfolyamon kb. 8,6 milliárd forintos magyar állami támogatásra a dél-koreai Volta Energy Solutions vállalat Tatabánya mellett található környei üzemének bővítéséhez, amelyre a cég összesen 206 millió eurót, ami árfolyamon kb. 74 milliárd forintot költene (Portfólió, 2022).

Az 5. ábra mutatja a külföldi feldolgozóipari nemzetközi nagyvállalatok helyi egységeinek hozzájárulását (GVA) a vármegye GDP-jéhez százalékos arányban, valamint ezen cégek munkavállalóinak arányát a KEM összfoglalkoztatotti létszámhoz viszonyítva százalékban a vizsgált időszakban.

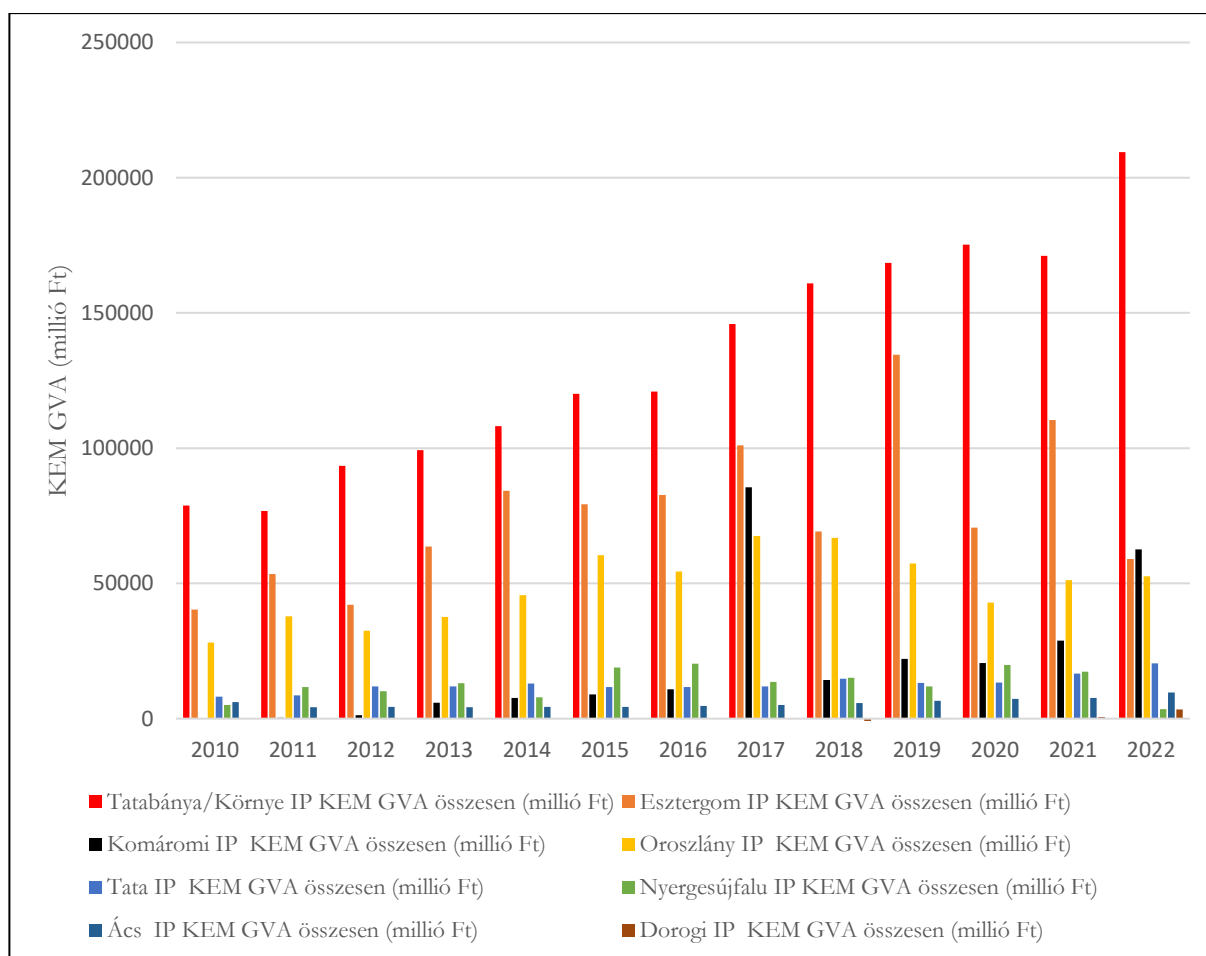

5. ábra. KEM vármegyei külföldi feldolgozóipari nagyvállalatok hozzájárulása (GVA) a vármegyei GDP-hez, valamint a foglalkoztatottsághoz százalékos arányban a trendvonalakkal (2010-2022)

Forrás: Saját szerkesztés Igazságügyi Minisztérium (2023); Központi Statisztikai Hivatal (2023) alapján

A külföldi feldolgozóipari nagyvállalatok által előállított érték a vármegyei GDP-n belül a vizsgált időszakban összesített szinten összemérhető a vármegyei GDP-vel, átlagosan 24 százalékos arányt képvisel azon belül. A COVID-19 járványig nagyjából egy felfutó trend volt jellemző 2010-2019 között, sőt 2014-2019 között ez az érték az átlagot meghaladta, a járványt követő időszakban ez kicsit visszaesett, de így is az átlag közelében maradt. Ezen cégek munkavállalóinak a KEM összes foglalkoztatotti arányához viszonyítva ennél jóval kisebb mértékű, a vizsgált időszakban átlagosan 11,4 százalékos arányt jelentett, lényeges ingadozás nélkül.

A 6. ábra a külföldi feldolgozóipari nagyvállalatok által előállított hozzáadott érték volumenét (millió forint) mutatja földrajzi bontásban a vizsgált időszakban.

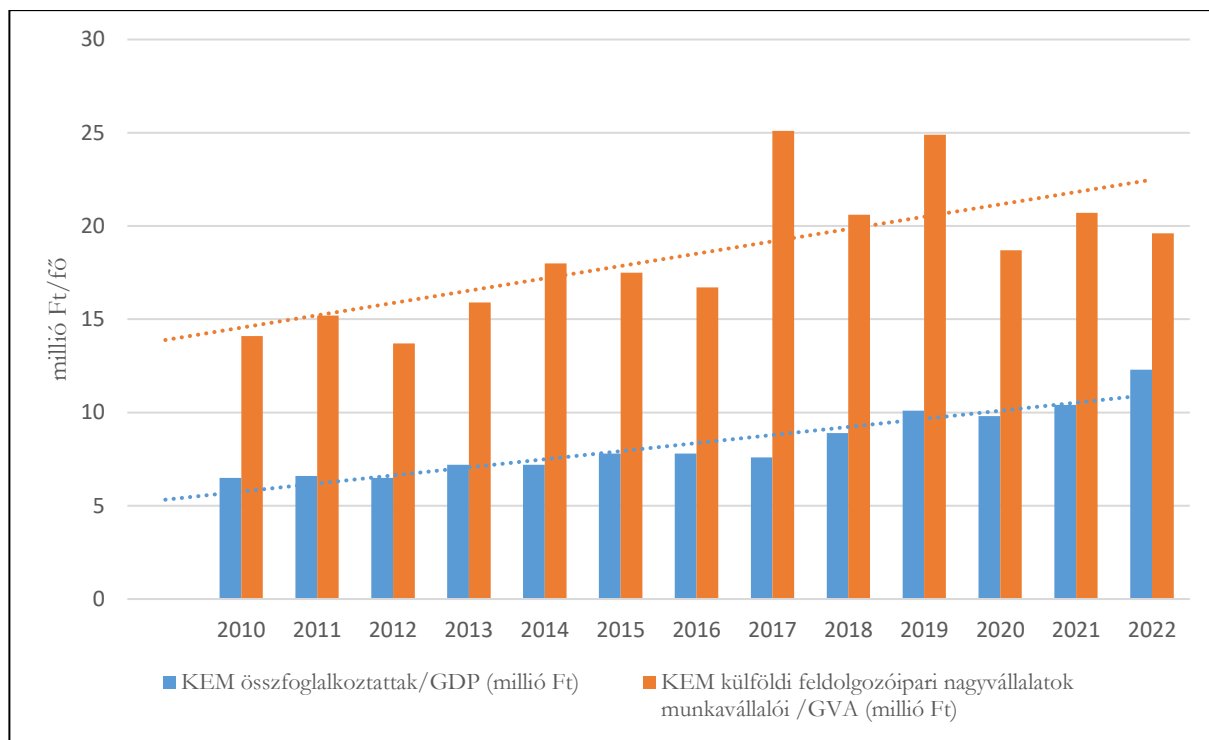

6. ábra. Külföldi feldolgozóipari nagyvállalatok által előállított KEM GVA földrajzi megoszlása (millió Ft) 2010-2022

Forrás: Saját szerkesztés Igazságügyi Minisztérium (2023) alapján

A területileg két legnagyobb ipari parkok térségében (Esztergom, Tatabánya/Környe) jelenlevő külföldi feldolgozóipari nagyvállalatok állították elő a hozzáadott érték kétharmadát a vizsgált időszakban. Ezen az arányon a többi ipari parki térségbe később betelepülő vagy már ott meglévő, de a második és harmadik körös beruházások eredményeként értékteremtő kapacitásában felfutó cégek által előállított hozzáadott érték volumen sem változtatott.

A 7. ábra vármegyei külföldi feldolgozóipari nagyvállalatok telephelyeinek a termelékenységet (GVA/feldolgozóipari cégek helyi egységeinek összmunkavállalói létszáma), hasonlítja össze a KEM átlagos termelékenységgel (vármegyei GDP/összes KEM foglalkoztattak száma). Látható, hogy az egy fő munkavállalóra jutó megtermelt érték (millió Ft/fő) a külföldi feldolgozóipari nagyvállalatok helyi egységeinél átlagban 2,2-szer magasabb volt a vármegyei átlaghoz képest a vizsgált időszakban. Ez a különbség nem csökkent a KEM helyi cégek (magyar tulajdonosi érdekeltségű kis és közep vagy nagyvállalatok) termelékenységének növekedésével sem.

7. ábra. KEM külföldi feldolgozóipari nagyvállalatok helyi egységeinek termelékenysége a vármegyei cégek átlagos termelékenységéhez viszonyítva

Forrás: Saját szerkesztés Igazságügyi Minisztérium (2023), KSH (2023. NFSZ (2023) alapján

Következtetések és javaslatok

A fenti kutatások alapján megállapítható, hogy a külföldi feldolgozóipari nagyvállalatok (autó-és járműipar, csomagolóipar, egészségipar, elektronika, gépészet, gyógyszeripar, klíma és hűtés technika, vegyipar) helyi gyártó, logisztikai egységei valóban indukáltak mérhető/érezhető gazdasági hatást a KEM GDP-hez történő GVA hozzájárulásuk révén. A vizsgált időszakban ez az arány átlagosan 24 százalék volt, a COVID-19 járványt követő időszakban a korábban folyamatosan növekvő trendben kismértékű visszaesés történt (a cégeknek a beszállítói láncban bekövetkezett fennakadások, alapanyaghiány, az energiaárak, szállítási költségek miatt újra kellett gondolniuk beszerzési, készletezési, termelés-szervezési módszereiket, üzleti modelljüket és technológiáikat). A megyei GDP többi részét valószínűleg a helyi KKV-k termelik meg. Ez összhangban van más szerzők kutatásaival, azaz a külföldi érdekltségű vállalatok FDI transzfereinek és az általuk létrehozott GVA viszonylag nagyarányú, így KEM egy újraparaszodó, feldolgozóipari megye (Lengyel – Varga, 2018; Lengyel 2021; Lengyel – Sz. Kanó – Vida, 2023).

A foglalkoztatottság terén fontos, de jelentősnek nem mondható a gazdasági hatás: a külföldi feldolgozóipari nagyvállalatok helyi telephelyei által alkalmazott munkavállalóinak a KEM összes foglalkoztatotti arányához viszonyítva ennél kisebb mértékű, a vizsgált időszakban átlagosan 11,4 százalékos arányt jelentett (a többit valószínűleg a helyi KKV-k és közintézmények adják). Ugyanakkor a külföldi feldolgozóipari nagyvállalatok helyi egységeinek termelékenysége (egy fő munkavállalóra jutó megtermelt hozzáadott érték (millió Ft/fő) a vármegyei átlag 2,2 szerese (kevesebb munkavállaló több értéket állít elő). Ez a korábbi tudatos vármegyei gazdaságfejlesztési stratégiának köszönhető, amely törekedett a vármegye gazdasági szerkezetének diverzifikáltságára, azaz a fel-

dolgozóiparban az autó-és járműipari cégek mellett feldolgozóipari cégek betelepülését is ösztönözték (Peredy, 2023). Másfelől ezen külföldi feldolgozóipari nagyvállalatok helyi egységei korszerű technológiai megoldásokkal (automatizáció, robotizáció, szenzorok, big data és felhő alapú megoldások, valós idejű vállalat és gyártásirányítási rendszerek – ERP, MES) alkalmazó gyártó, összeszerelő sorokat működtetnek, piacvezető, korszerű termékeket állítanak elő annak ellenére, hogy ezek az értékláncban az alacsonyabb hozzáadott értékű, elemire bontott, erősen sztenderdizált tevékenységeket jelentenek. Ezen technológiák és termelés-szervezési megoldások viszonylag kevesebb munkaerőt igényelnek, ami egyben válasz is a demográfiai trendek miatt kialakult munkaerőhiányra, illetve arra a kérdésre is, hogy a vizsgált időszakban a mintában szereplő cégek kapacitásbővítő második vagy harmadik körös beruházásai, vagy újabb cégek betelepülése ellenére miért nem növekedett ezen cégek által foglalkoztatott összesített munkavállalói létszámának a KEM összes foglalkoztatotti létszámhoz viszonyított aránya 11,4 százalék fölé.

Ugyanakkor 2020 után a COVID-19 járvány okozta kihívásokhoz történt alkalmazkodás után ezen nemzetközi nagyvállalatok KEM beruházásai új lendületet vettek, ami részben összefügg a globális autó-és járműiparon belül elindult átalakulási folyamatokkal is. Ezen újabb első, vagy második és harmadik körös beruházások a legkorszerűbb technológiákat, magasabb hozzáadott értékű tevékenységeket fognak eredményezni, így várhatóan KEM esetében talán sikerül elkerülni az újraparosítás „felzárkózási csapdáját” meghaladva a korábbi centrum- periféria helyzetet. (A feldolgozóipari térségek gazdasági prosperitása átmeneti, egy-egy jelentősebb beruházás rövidtávon segíthet a helyzetükön, de ezek nyomán kialakított értékteremtő kapacitások sziget-szerűen működnek, a gazdasági növekedésük és fejlődésük átmenetei, pár év után stagnálni fog, ami az ország felzárkózását is hátráltathatja. A nyugat-európai feldolgozóipar végzi a magasabb hozzáadott értékű tevékenységeket, a többit pedig kiszervezik többek között Kelet-Közép-Európába. Másfelől ezen folyamatok lekötik a helyi munkaerőt, elfoglalják az értékes ingatlanokat, orientálják a képzéseket, kiszorítják a helyi vállalkozásokat).

Az eddigi kutatások alapján egyelőre az újabb, magasabb hozzáadott értékű tevékenységek vármegyei gazdasági hatásai egyelőre nem jelentek meg sem a külföldi feldolgozóipari nagyvállalatok által előállított hozzáadott értékek volumenének számottevő növekedésében, sem a KEM GDP-n belüli részesedésük növekedésében. Ennek valószínűsíthető okai között szerepelhet, hogy az értéklánc igazán magas hozzáadott értékű elemeinek megvalósítása, mint a vállalati stratégia meghatározása, a terméktervezés, design, brandépítés, a kutatás-fejlesztés továbbra sem a vármegyében történik. A külföldi feldolgozóipari nagyvállalatok helyi egységeinek jelenleg is az értéklánc alacsonyabb hozzáadott értékű elemire bontott, szabványosított (bár a legkorszerűbb élvonalbeli technológiai megoldásokat alkalmazó) gyártó, összeszerelő, logisztikai folyamatainak fejlesztésében, a költségek optimalizálásában, társadalmi illetve a működés nem pénzügyi aspektusaiban (fenntarthatóság, társadalmi felelősségvállalás, átlátható, etikus működés) van mozgásterük. Emellett a COVID-19 utáni időszakban ezen cégek többségének nem sikerült teljes mértékben kilábalni a recesszióból. Mindenesetre a felzárkózási csapda kérdéskörének mélyebb vizsgálata további kutatásokat tesz szükségessé.

Ahhoz, hogy KEM felzárkózása fenntartható legyen, olyan hálózatos együttműködések kialakítása szükséges, amelyek egyrészt elősegíthetik a nemzetközi nagyvállalatok helyi egységeinek a vármegye gazdaságába és társadalmába történő beágyazódását (ami egy többszintű és időigényes folyamat), másfelől a nemzetközi nagyvállalatok helyi egységeinek a helyi felnőtt- és szakképzési, felsőoktatási intézményekkel, civil szervezetekkel és kkv szektorral való szorosabb, a kölcsönös érdekek mentén történő, bizalomépítő együttműködését is. Ki kell alakítani egy többszintű együttműködést a központi, területi és helyi érdekek és stratégiai elképzelések koordinálására. Erre vonatko-

zónán elindultak biztató törekvések, de ezek összefüggéseinek és várható hatásainak mélyebb megértése még további kutatómunkát igényel (Peredy, 2023). Az előbb említett kutatómunka mellett érdemes még a vizsgálatok irányát kiterjeszteni még az alábbi területekre is a jelen tanulmányban leírt eredmények árnyaltabb értelmezése érdekében:

- a járműipari értékláncokba kapcsolódott és azokon kívüli szereplők megkülönböztetésére módszertan kidolgozása és ezt követően az autó -és járműiparon túlmutató gazdasági diverzifikáció kérdéseinek elemzése
- Annak alátámasztása, hogy a magasabb hozzáadott értékű tevékenységek vármegyébe való telepítését célzó újabb körös beruházások eredményeként megvalósuló iparosítás mennyivel jelent nagyobb hozzáadott értékű tevékenységeket, ezek alkalmas lehetnek-e a felzárkózási csapda elkerüléséhez és ha nem akkor ezen hogyan lehetne változtatni:
- A több telephelyes feldolgozóipari cégek problematikájának árnyaltabb kezelése (valamilyen módszertannal teljesítménymegosztás meghatározása például a Coloplast tatabányai és nyírbátori telephelyei, a Grundfos tatabányai és székesfehérvári telephelyei vagy az SKOH komáromi és iváncsai telephelyei között).

Köszönetnyilvánítás

Az eredmények, megállapítások és javaslatok a “Kis és középvállalati versenyképesség vizsgálata a regionális fejlődési adottságok és tényezők alakulása, kiaknázása szemszögéből. Komárom-Esztergom vármegyei (KEM) járműipari vállalatokról készült esettanulmány alapján” című PhD kutatási témán alapulnak.

Hivatkozott források

Elektronikus források

Autópálya (2022) 2023-ban indulhat az M1-es bővítése Tatabányánál. KEMMA Tatabánya. <https://www.kemma.hu/kozelet/2022/11/jovore-indulhat-el-az-autopalya-bovítése-tatabanyanál>. letöltés dátuma: 2023. 10. 21.

Érsek Z. (2023): Kicsi a vármegye, de erős a gazdasága – Tatabánya már az ipari parkoknál többről szól. <https://azuzlet.hu/kicsi-a-varmegye-de-eros-a-gazdasaga-tatabanya-mar-az-ipari-parkoknal-tobbrol-szol/>. letöltés dátuma: 2023.12.27.

Ferkó N. (2021): Gazdaság: Ezek a projektek, amelyek alátámasztják a magyar GDP növekedést. Porfolió. <https://www.portfolio.hu/gazdasag/20210506/ezek-a-projektek-amelyek-alatamasztjak-a-magyar-gdp-novekedest-481428>. letöltés dátuma: 2023.12.29.

Igazságügyi Minisztérium (2023): Céginformációs és az Elektronikus Cégeljárásban Közreműködő Szolgálat. Beszámoló keresés és tájékoztatás. <https://e-beszamolo.im.gov.hu/oldal/kezdolap>. letöltés: 2023.09.15.

KEM Info-Központ (2023): Komárom-Esztergom vármegye regionális területek; letöltés dátuma: 2023.12.28. forrás: <https://www.info-kozpont.hu/komarom-megye/>

Komárom-Esztergom vármegye (2019): Területfejlesztési Koncepció (2014-2030). <http://www.kemoh.hu/index.php?fmp=4&masoldal=1&oldal=../statikusoldalok/soldal534.inc>. letöltés dátuma: 2023.09.15.

- Komárom-Esztergom vármegye (2021) Területfejlesztési Konceptió (2030) felülvizsgált. http://www.kemoh.hu/cikk_kepek/varvarmegyefejeltes/kem-tf-konc-vegleges.pdf. letöltés dátuma: 2023.09.15.
- KEM Katasztrófavédelmi Igazgatóság (2023): A vármegye jellemzői. <https://komarom.katasztrofavedelem.hu/18555/a-varmegye-jellemzoi>. letöltés dátuma: 2023.12.10.
- Központi Statisztikai Hivatal (2023): Fókuszban a vármegyék – 2023. I. félév, <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/megy/232/index.html>. letöltés dátuma: 2023.12.28.
- Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat (2023): Munkaerőpiaci statisztikák, elemzések. https://nfsz.munka.hu/tart/stat_kulfoldiek. letöltés dátuma: 2023.08.25.
- Lengyel Imre (2023): Újraiparosítás: esély a felzárkózásra vagy fejlődési csapda? <https://g7.hu/valalat/20230715/ujraiparositas-esely-a-felzarkozasra-vagy-fejlodesi-csapda/>. letöltés dátuma: 2023.10.15.
- Lengyel Imre – Szakálné Kanó Izabella – Vida György (2023): A gazdasági szerkezetváltás térbeli jellemzői Kelet-Közép-Európában 2000-2019 között. Kézirat az MTA Világgazdasági Tudományos Tanács 2022. december 15. ülésére. https://mta.hu/data/dokumentumok/egyeb_dokumentumok/2022/VIT_szerkezetv%C3%A1lt%C3%A1s_2022-11-22_Lengyel_Imre_%C3%A9s_szerz%C5%91t%C3%A1rsai.pdf. letöltés dátuma: 2023.12.28.
- Magyarország Kormánya (2020): Második gyárát létesíti Magyarországon a dél-koreai Doosan. <https://kormany.hu/hirek/masodik-gyarat-letesiti-magyarorszagon-a-del-koreai-doosan>. letöltés dátuma: 2023.12.29.
- Portfolió (2022): Rábólintott Brüsszel egy Tatabánya melletti nagyberuházás támogatására. <https://www.portfolio.hu/gazdasag/20220107/rabolintott-brusszel-egy-tatabanya-melletti-nagyberuhazas-allami-tamogatasara-520028>. letöltés dátuma: 2023.12.29.

Folyóiratcikkek

- Antalóczy K.. - Birizdó I. - Sass M. (2022): Local investment promotion in a Hungarian medium-sized town and the implications of the COVID pandemic. *Regional Statistics* 12 (1): 27–50.
- Győrffy D. (2021): Felzárkózási pályák Kelet-Közép-Európában két válság között. *Közgazdasági Szemle*, 68(1): 47-75. ISSN: 0023-4346. <http://doi.org/10.18414/KSZ.2021.1.47>
- Kiss, É. (2012): The impacts of the economic crisis on the spatial organisation of Hungarian industry. *European Urban and Regional Studies* 19 (1): 62–76. <https://doi.org/10.1177/0969776411428652>
- Lengyel I. – Varga A. (2018): A magyar gazdasági növekedés térbeli korlátai – helyzetkép és alapvető dilemmák. *Közgazdasági Szemle*, 65(5): 499–524. o. <http://dx.doi.org/10.18414/KSZ.2018.5.499>
- Lux G. (2017a): *Újraiparosítás Közép-Európában*. Dialóg Campus, Budapest-Pécs.
- Lux G. (2017b): A külföldi működő tőke által vezérelt iparfejlődési modell és határai Közép-Európában. *Tér és Társadalom*, 31(1): 30–52. <https://doi.org/10.17649/TET.31.1.2801>
- Mészáros Á. (2004): A magyarországi közvetlen külföldi működőtőke-beruházások exportenklávé jellege. *Külgazdaság* 48 (4): 48–59.
- Mészáros Á. (2009): A fordizmus és a toyotizmus a magyar Suzuki beszállítói rendszerében. *Közgazdaság* 4 (1): 123–144.
- Mészáros Á. (2010): Újabb lépés a toyotizmus felé? - Autóipari beszállítói rendszerek és a válság lehetséges hatásai. *Külgazdaság* 54 (7-8): 57–75.

- Molnár E. – Kozma G. – Mészáros M. – Kiss É. (2020): Upgrading and the geography of the Hungarian automotive industry in the context of the fourth industrial revolution. *Hungarian Geographical Bulletin*, 69(2), 137-155. <https://doi.org/10.15201/hungeobull.69.2.4>
- Nemes Nagy J. - Lócsei H. (2015): Hosszú távú megyei ipari növekedési pályák (1964–2013). *Területi Statisztika* 55 (2): 100–121., ISSN 0018-7828
- Péli L. – Peredy Z. – Vörös M. (2022): Interregional Analysis of Komárom-Esztergom County (Hungary) and Nitra County (Slovakia) Automotive Sector via the Example of the Jaguar Land Rover. *Visegrad Journal of Bioeconomy and Sustainable Development*; Volume 11, No.2; Pages 49-55. <https://doi.org/10.2478/vjbsd-2022-0008>
- Peredy Z. – Péli L. – Vörös M. (2022): Az autóiipari direkt és indirekt beszállítói tevékenységek összehasonlítása egy Komárom-Esztergom megyei kis-és középvállalat szemszögéből. *Studia Mundi Economica* Vol. 9. No. 1. 78-90. <https://doi.org/10.18531/Studia.Mundi.2022.09.01.78-90>
- Peredy Z. (2023): Térségfejlesztési együttműködések – Komárom-Esztergom vármegye járműipari gazdaságirányítási modellje. *Tér – Gazdaság - Ember* 1-2:11, 63-92. ISSN: 2064-1176
- Rechnitzer J. (2018): Beágyazódás és a beágyazottság – Töprengések a vállalatok területi / városi integrációjáról. *Tér - Gazdaság - Ember* (6) 1: 25–41., ISSN | 2064-1176
- Sass M. - Szanyi M. (2004): A hazai cégek és a multinacionális vállalatok közötti beszállítói kapcsolatok alakulása. *Külgazdaság* 48 (9): 4–22.
- Sass M. - Szanyi M. (2009): Klaszterek és a multinacionális vállalatok helyi beszállítói hálózatának fejlődése. *Európai Tükör* 14 (9): 21–45.
- Szalavetz, A. (2019): Digitalization, automation and upgrading in global value chains – factory economy actors, versus lead companies. *Post-Communist Economies* (31) 5: 646–670. <https://doi.org/10.1080/14631377.2019.1578584>

Könyv

- Barta Gy. (2002): *A magyar ipar területi folyamatai 1945-2000*. Dialóg Campus, Budapest – Pécs.
- Czirfusz M. (2022): *Akkumulátoripari fellendülés Magyarországon: az értéklánc szereplői, dolgozói és szak-szervezeti perspektívák*. Friedrich Ebert Stiftung.
- Dunning, J. H. (1993) *The globalisation of business – The challenge of the 1990s*. Routledge. ISBN 9781138820753
- Dunning, J. H. – Lundan, S. M. (2008): *Multinational enterprises and the global economy* (2nd ed). Edward Elgar, Cheltenham. ISBN: 978 1 84376 525 7
- Éltető A. (2023): *Akkumulátorgyártás Magyarországon*. Műhelytanulmányok 147. ELKH Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Világgazdasági Intézet, Budapest.
- Józsa V. (2019): *A vállalati beágyazódás útjai Magyarországon*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest.
- Kiss É. (2010): *Területi szerkezetváltás a magyar iparban 1989 után*. Dialóg Campus, Budapest – Pécs
- Kiss É. (szerk.) (2013): *A hazai ipari parkok különböző dimenziójában*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest – Pécs, 294-309
- Lengyel I. (2021): *Regionális és városgazdaságtan*. Szegedi Egyetemi Kiadó. ISBN: 978-963-306-816-8 (online)
- Lux G. (2017): *Újraiparosodás Közép-Európában*. Dialóg Campus, Budapest – Pécs
- Lux G. (2023): *Ipar: újraiparosodási folyamatok a külső sokkok korában; Területi folyamatok Magyarországon (2021-2023)*. HUN-REN Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont, Regionális Kutatások Intézete; Budapest, ISBN: 978-615-5754-52-4
- MacKinnon, D.–Cumbers, A. (2019): *An introduction to economic geography. Globalisation, uneven development and place* (3rd ed). Routledge, Abingdon. ISBN (online): 781315684284

Sikos T. – Tiner T. (2020) *Fejlődési térfolyamatok Komárom-Esztergom megyében*. Geomarket. ISBN: 963 204 362 6

Könyvfejezet

Lengyel I. – Kosztopulosz A. – Imreh Sz. (2002). Az ipari park fogalomköre és kategóriái; In Buzás N. – Lengyel I. (szerk.): *Ipari parkok fejlődési lehetőségei: regionális gazdaságfejlesztés, innovációs folyamatok és klaszterek*. SZTE GTK, JATEPRESS, Szeged. 55-76. o.

Lagendijk, A – Hendriks, B. (2009): Foreign direct investment. In Kitchin, R.–Thrift, N. (szerk.): *International encyclopedia of human geography* (Vol 4). Elsevier, Amsterdam, 243–257. o.

Doktori értekezés, disszertáció

Vápar J. (2012): *A külföldi működőtőke-befektetések regionális szerkezete és a befektetésösztönzés Magyarországon*. Doktori értekezés. Széchenyi István Egyetem Regionális- és Gazdaságtudományi Doktori Iskola, Győr. Letöltés dátuma: 2023.10.05. forrás: <https://docplayer.hu/23188399-Szechenyi-istvan-egyetem-regionalis-es-gazdasagtudomanyi-doktori-iskola-vapar-jozsef-okleveles-villamosmer-nok-mernok-kozgazdasz-mba.html>

Egyéb

Gazdaságfejlesztési Szervezet Tatabánya (2022): Belső információs rendszer.

Szerzők

Peredy Zoltán

0000-0002-4074-8430

dr. univ.

intézetvezető, Edutus Egyetem Műszaki Intézet

Edutus Egyetem, 2800 Tatabánya, Stúdium tér 1.

peredy.zoltan@edutus.hu

Péli László

0000-0002-8312-5516

PhD.

egyetemi docens

MATE Vidékfejlesztési és Fenntartható Gazdaság Intézet, 2100 Gödöllő, Páter K. u. 1.

pe.li.laszlo@uni-mate.hu

A műre a Creative Commons 4.0 standard licenc alábbi típusa vonatkozik: [CC-BY-NC-ND-4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/).

